

Konverentsi „Kultuurikeskuste roll Euroopa kultuuri ökosüsteemis“ Balti päev Riias 25.-26.10.2022

Eesti delegatsioon osales 25.-26. oktoobril rahvusvahelise kultuurikeskuste konverentsi „Kultuurikeskuste roll Euroopa kultuuri ökosüsteemis“ Balti päeval Riias.

Konverentsi korraldasid Läti Rahvuslik Kultuurikeskus (direktor Signe Pujāte), Läti Kultuurikeskuste Assotsiatsioon (juht Dace Jurka) ja Läti Kultuuriministeerium. Eesti delegatsiooni koosseisu kuulusid esindajad Kultuuriministeeriumist (Eino Pedanik), Eesti Rahvamajade Ühingust (Reet Suurkask, Sandra Nikitin ja Gūlnar Murumāgi) ning Eesti Rahvakultuuri Keskusest (Urve Gromov, Anne Uttendorf ja Riin Kivinurm).

Konverentsi eel tutvustati Eesti ja Leedu kolleegidele suursugust ja mitmekülgsete kultuurivormidega sündmuste korraldamist võimaldavate tingimustega VEF kultuurikeskust ning värselt renoveeritud aukartustäratavalt mastaapset lauluväljakut, kuhu mahub kenasti laulma 40 000 lauljat.

Konverentsi eesmärk oli tõsta esile kultuurikeskuste rolli kultuurile ligipääsu tagamisel Läti omavalitsustes ja kogu Baltikumis, ajakohastada rahvusvahelisel tasemel diskussiooni kultuurikeskuste rollist Euroopa kultuuri ökosüsteemis. Samuti innustada diskussiooni Euroopa professionaalide, kultuuripoliitika kujundajate ja teadlaste vahel kultuurikeskuste praegustest väljakutsetest ja võimalikest arengusuundadest ning soodustada omavahelisi arutelusid Balti riikide tasandil.

Konverents toimus Riia linna külje all, Stopini valla uues kultuurikeskuses Ulbroka Pärl, mis võlus oma avarate ruumide ja arhitektuuriliste lahendustega.

Programm oli väga tihe ning informatiivne. Ettekanded olid sisukad ja avasid kolme riigi kultuurikeskuste toimimise aluseid, tööstruktuure, kultuuritöötajate profiile ning tasustamist. Kõik kolm riiki on tulnud välja ühisest nõukogude perioodist ning igaüks on valinud endale sobivaima tee jätkamiseks. On väga oluline olla teadlik ja kursis naaberkolleegide igapäevaelu, probleemide ja arengutega. Konverentsilt sai kaasa võetud suurel hulgal mõtteid, mida tahaks Eesti kultuuriasutustega jagada ning arutada, kuidas võrdse partnerina ühiselt Euroopa kultuuriruumis kultuurielu korraldada. Konverentsil kasutasid Leedu ja Läti ettekandjad üldmõistena mõistet „kultuurikeskus“, mis on samastatav meil kasutusel oleva mõistega „rahvamaja“.

Konverentsi moderaator oli ajakirjanik Ansis Bogustovs.

I osa: Balti riikide kultuurikeskuste õiguslik raamistik ja kultuuripoliitiline kontekst

Leedus on 160 juhtivat ja 455 alanevat kultuurikeskust, millele tööd reguleerib 01.01.2005 jõustunud Kultuurikeskuste seadus. Seadusega on kinnitatud kultuurikeskuse töö alused ja kultuurikeskuste nõukogu põhimõte.

Kultuurikeskuste nõukogu on Kultuuriministeeriumi (KUM) juurde moodustatud kollegiaalne nõukogu, mis täidab Leedu kultuurikeskuste poliitika kujundamise ja rakendamisega seotud küsimustes eksperdi- ja konsultandi ülesandeid. Nõukogu koosseis kinnitatakse kaheks aastaks ja sinna kuulub 11 liiget, sh 3 liiget määrab KUM ning 8 liiget on Leedu Kultuurikeskuste Assotsiatsioonist. Leedus on alustatud territoriaalset detsentraliseerimist, loodud on ka kohalikke kultuurinõukogusid.¹

Kultuurikeskused on liigitatud riiklikeks, munitsipaal ja muudeks kultuurikeskusteks:

- riikliku kultuurikeskuse õiguslik vorm on eelarveline institutsioon või avalik asutus, mille asutaja on ministeerium või maavanem;
- munitsipaal kultuurikeskuste õiguslik vorm on eelarveline institutsioon või avalik asutus, mille asutaja on kohalik volikogu;
- muud kultuurikeskused on avalik-õiguslikud või eraõiguslikud juriidilised isikud, va riiklikud ja munitsipaal kultuurikeskused.

---

¹ Allikas: Leedu Kultuurikeskuste Seadus

Vastavalt tegevuse liigile jaotatakse kultuurikeskused spetsialiseeritud ja multifunktsionaalseteks kultuurikeskusteks. Lisaks tulenevalt KUM kehtestatud tegevuskriteeriumitest ja ressursibaasile tuginedes kas esimese, teise või kolmanda kategooria kultuurikeskusteks. Näiteks uue seaduse redaktsiooniga on määratud, mitme minutiga peaks kultuuriteenuseni jõudma:

- esimesel ehk kohalikul tasandil 30 minutiga;
- teisel ehk maakondlikul tasandil 45 minutiga;
- kolmandal ehk kõrgemal tasandil 60 minutiga.

Riikliku kultuurikeskusena tegutseb Leedu Rahvuslik Kultuurikeskus, kes koordineerib ka laulupidusid. Kultuurikeskuste töötajad on koondunud üleriigilisse Leedu Kultuurikeskuste Assotsiatsiooni.

Suurlinnades on rohkem arenenud ühiskondlik sektor, mis konkureerib riiklikuga. Eesmärk on teenuste kättesaadavus - avalikud teenused, mis aitavad kultuurilist äritegevust edendada. See pole täna veel piisavalt hea. Näiteks on plaanis võtta kasutusele maksuvabad pääsmed, et suunata enam inimesi kultuuritarbimisele. Oluliseks strateegiliseks eesmärgiks on heaolu loomine ja integreeritud kultuuripoliitika. Seega enam soovitakse väärtustada loovisiksusi, kes suudavad oma kompetentsuse üle kanda kultuuriliseks äritegevuseks, näiteks turismi. Vähem tähtis ei ole ka ühiskonna kaasamine, sh kultuur kui sotsiaalsete probleemide lahendamise võimalus.²

Lätis on väga suur kultuurikeskuste võrgustik. Kultuurikeskused on erinevad nii suuruselt, infrastruktuurilt kui ka teenuste pakkumise osas.

Läti Kultuurikeskuste Seaduse vastuvõtmine võttis rohkem kui 20 aastat aega (võeti vastu septembris 2022). Kultuurikeskuste võrgustik on kõige suurem, kuid määrustes ja õigusaktides kultuurikeskuste mõiste puudus. Oli vaid rahvusliku kultuurikeskuse mõiste (*Läti Rahvuslik Kultuurikeskus = ERK*). Seaduse peamine ülesanne on vaadata kvaliteedi kriteeriume, et kultuurikeskuses oleksid kvaliteetsed teenused, töötajatel oleks pädevad oskused ja töötajatele oleks tagatud head võimalused töö tegemiseks. Süsteem proovib luua üldised tingimused, et kultuur oleks kättesaadav kõigile. KOVide kultuurikeskused töötavad KOV seaduse järgi.

Kõik kultuurikeskused täidavad kultuurikeskuste funktsioone olenemata asutamise vormist. Eksisteerib kaks taset: harilikud ja meetodilised keskused, millel on nõue teisi aidata. Juhatajalt nõutakse finantsoskust ja vastutust. Riik otseselt kultuurikeskuste finantseerimisega ei tegele, annab meetodilist tuge.

Suurim probleem on leida tasakaal KOV ja kultuurikeskuste vahel. Küsimus on erinevate osapoolte ühendamises ühtsesse raamistikku, kuidas tunnustada ja identifitseerida kultuurikeskuseid? Kuni 2027 on seatud eesmärgiks kultuurikeskuste põhieesmärkide arendamine. Teenused peavad olema kättesaadavad kui mitte füüsiliselt, siis digitaalses vormis. Eelmisel aastal toetati Lätis nelja uue kultuuriasutuse loomist, sh kontserdimajad. Arendati ka noorte kaasamist kultuuri. Kultuurikeskus töötab keskuse põhimõttel ja peab olema kättesaadav ka haridus ja noorsoo huvitegevuse asutustele. Kultuurikeskustes toimub ka laulupidudeks ettevalmistamine, samuti tegelevad nad pärandkultuuriga. Tegevusi toetavad mitmed programmid, sh Kultuurkapital. Laulu- ja tantsupeo liikumist kaasfinantseerib riik peamiselt programmist Kultuurikoolikott ja Kultuurkapitalist.

Tähtis on ka kindlustada hea info kättesaadavus omavahel, et edendada koostööd. Vaadates tulevikku ja kultuurikeskuste tegutsemist kohtadel, on KOVidel võimalus moodustada ühine keskus, nt maakondlik kultuurikeskus.

Läti innovatsiooniks on Läti ajalooliste maade seadus, et kompenseerida piiride säilitamist ning kindlustada vaimse kultuuripärandi elujõulisust ja säilimist ka tulevikule.³

---

² Allikas: ettekanne konverentsilt, Virginija Naudziute – Leedu Kultuurikeskuste Assotsiatsiooni viitsepresident

³ Allikas: ettekanded konverentsilt, Valts Ernštreits - Läti Kultuuriministeeriumi välissuhete nõunik kultuuripoliitika rakendamise alal ja Uldis Zariš – Läti KUM kultuuripoliitika asekancler

Eestis kultuurikeskuste seadust ei ole ja ei tea, kas ja millal tuleb. Rahvamajade seadus loodi 1931. aastal. Novembris tähistatakse esimese traditsioonilise rahvamaja 135-ndat sünnipäeva. Esimese rahvamajade seaduse eesmärk oli kujundada välja üleriigiline rahvamajade võrgustik. Oli vaja ehitada piirkondadesse maju, kuid polnud teada, mis vahenditest ja kuidas kindlustada rahastamist. Paljud ehtasid laenu peale, pandi kokku oma kapital ja saadi laenu juurde. Seltsid ise ehtasid. Rahvamaju kasutati raamatukogudena ja lugemistubadena, seega rahvamajad panid aluse ka raamatukogude võrgustiku süsteemi tekkimisele. Rahvamaja oli laulu- ja tantsupeo protsessis osalejate kokkusaamise koht. Rahvamaja loomisel planeeriti maja ümber ka maad, et tegeleda kehalise kasvatuse edendamiseks. Seega on rahvamaja olnud ka sporditegevuse aluseks.

Hetkel meil rahvamajadel eraldi seadust ei ole. 90-ndate alguses alustasime ka seaduse uuesti tegemisega. Kirjutasime lahti kontseptsiooni. Liigitasime, mis liigid, rollid, teeninduspiirkond rahvamajas oleks. Tekkis nn kolme täрни süsteem:

- 1 tärn: ilma töötajata kokkusaamise koht;
- 2 tärn: 1 töötajaga, 1 saaliga hoone, kus töötaja kütab ise ahju, teeb üritusi, toimub ringide töö;
- 3 tärn: ehk kultuurikeskus, kus teenuste maht on oluliselt suurem. Kultuurikeskustes on galeriid, kinosaal, suur saal koos tehniliste võimalustega.

15 aasta jooksul on seadusandluse loome nii palju muutunud, et vana kontseptsiooniga enam edasi minna ei saa. Nüüd on vaja seaduse väljatöötamise kava, et analüüsida probleeme. Kas neid probleeme on võimalik lahendada KOVis, põhimäärusega või peab riigi tasemel lahenema KUM tasandil.

KUM eestvedamisel on valminud kultuuri arengukava aastani 2030, kus on käsitletud ka kohalikku tasandit. Seal oleme jõuliselt välja toonud, et KUM suhtleb meetodilisel tasandil läbi partnerorganisatsioonide. Üheks nendest on ka ERMÜ, kes on Eesti rahvakultuuri keskseltsidest kõige noorem, loodud 2006 aastal. Keskseltsid saavad ERK kaudu riigilt toetust, et valdkondi arendada. Seega on neil ka kohustus valdkonnaga tegeleda. Täna on KUM eesmärk keskseltse tugevdada. Hindamissüsteemis sisalduvad kohtumised, vestlused, analüüs möödunud perioodi kohta ja tulevikusuundade arutelud. See on väljakujunenud süsteem, mistõttu pole kultuurikeskuste seaduse järele otsest vajadust. Keskseltsid tegelevad omas valdkonnas ka kutseandjatena. Korraldavad kutse andmiseks eelnevalt koolitusi. Riik jagab tegevustoetust organisatsiooni toimimiseks: palgad, majandus- ja transpordikulud. Lisaks taotlevad nad projektitoetuseid muudest fondidest. KUM eraldi kultuurikeskuseid ei toeta.

2018. aastal oli Eestis 213 KOVi, nüüd on 79. KOVide ühendamisel sõlmiti liitumislepinguid, sh käsitleti rahvamajasid. Lepiti kokku, et esimese nelja aasta jooksul kardinaalseid muutuseid ette ei võeta. Nüüd hakatakse tegema korrekture, kuidas rahvamajadega edasi toimetada. Kui piirkonnas on elanikkond vähenenud, siis lisaks postiteenusele ja poele sulgetakse ka rahvamaju. See tekitab ühiskonnas pingeid. Kuna seadusandlust pole, oleme valinud ehk raskema tee. Inimene, kes kultuuritööd KOV tasandil suunab, on võtmeisik. Järgmisest aastast käivitub KOV kultuuriametnike pädevuskoolitus.⁴

II osa: Professionaalide koolitamine ja tööle meelitamine Baltimaade kultuurikeskustesse

Leedus riigi kultuurikeskuse juht määratakse ametisse 5 aastaks avaliku konkursiga, kes ei ole ametis üle kahe korra järjest. KOV kultuurikeskuste juhtidel on piiramatu volituste aeg. Inimene on kultuurikeskuse kõige suurem rikkus. Pole inimest, pole kultuuri! Kui vahetus kollektiivi juht, lahkus 500-lisest kollektiivist nii palju töötajaid, et järgi jäi paarkümmend. Kultuurikeskuste töötajate keskmine vanus on 49 aastat, staaž 13 aastat, juhtidel vanus 51 a, staaž 12 aastat.

---

⁴ Allikas ettekanne konverentsilt, **Eino Pedanik** – Eesti Kultuuriministeeriumi rahvakultuurinõunik

Kõrgharidus on 98 % juhtidest. Kõrgema akadeemilise haridusega on direktorid suurtes keskustes - kokku 50 inimest. Keskmistes keskustes on tööl 30 magistrit ja 20 on bakalaureuse kraadiga. On ka kultuuriliselt mittevastava haridusega töötajaid. Nendest 17% on endised õpetajad, kellel pole ka muusikaharidust, 18% mittevastavatel töötajatel on kas majandusalane, agronoomiaalne või muu haridus.

Leedus on kehtestatud nõue, et tähtjaks 01.09.23 peavad kõik kultuuritöötajad olema atesteeritud, kõik 160 kultuurijuhti peavad olema magistri kraadiga! Nõude täitmine lükati edasi 2025 aastaks. Seega tuleb soodustada enesetäiendamist. Väikelinnas spetsialisti leidmine on niigi raske. Töötasukorra kohaselt motiveerib kultuurikeskuste töötajaid juhtide iga-aastane atesteerimine: hea, keskpärane, halb. Palk on kolme tasandiga. Kui hea, on tulemuspalk juures kuni 7% põhipalgast. 13,7 x 1,88 eurt on baas. A ja B taseme on spetsialistid.

Puudus on 15% ürituste režissööridest lavakunsti alal. Kellel pole eriharidust, tuleb lahti lasta. Sel juhul võib puudus tõusta 30%-le. Regioonides väikesed palgad ei motiveeri noori seda elukutset omandama. Samas on ka raske saada õppelaene, õppemaksud on kõrged. Väikelinnas ei saa ta töötada ka mõnes teises organisatsioonis, sest pole kuhugi minna.

Seim on kinnitanud kultuurikeskuste töötajate programmi. KUM kehtestas riiklikud palgad ja KOVil on kohustus tasuda töötajale sama summa, mis maksab riik.⁵

Läti Kultuuriakadeemia on kõrgkool, mis annab kultuuri ja kunsti hariduse kuni doktorikraadi tasemeni. Põhiteemad on kultuurisotsioloogia ja -juhtimine. Peamine õppeprogramm on 4-aastane, sh 80 tundi kultuuritöö organiseerimise praktikat, mida tehakse koostöös kultuurikeskustega. Teine programm on 3-aastane, kus on koos kunsti- ja humanitaarteadused. See on magistriprogramm kultuurikeskuste juhtidele, mis katab kõik vajalikud õppeained: asutuse/ettevõtte juhtimine, personalijuhtimine, autoriõigused jm. Praktikad on võimalus teha ka teistes asutustest. Lõpetajatest 10% seovad oma elu riigi ja KOV tööga. Paljud noored, kes lähevad tööle, pöörduvad tagasi kodukohtadesse.⁶

Kultuurikolledž on nagu laps Läti kultuuriakadeemiale. Esimene professionaalne hariduse tase on lühikese tsükliga - 3 aastat kohapeal. Kultuuritööspetsialisti eriala on baaskvalifikatsioon, seejärel toimub spetsialiseerumine: ürituste produktseerimine, foto- ja video tehniline korraldus ning digitaalse sisu ja lavateatrikunsti produktsioon. Kool peab tööturu jaoks piisavalt pakkuma. Kõige enam on praegu puudus heli- ja valgustusala töötajatest. Koolituste muutmiseks on kaks suunda: pikem õpe ja lühikursused. Ürituste ala muutub väga kiiresti.

Stuudiokursused on neile, kes õpivad I taseme kõrghariduses. See vastab kõige rohkem kultuurikeskuse juhataja ja assistendi tasemetele. Sisu poolest võiksid nad lõpetades juhtida ka ettevõtet. See on võimalus saada nõutav kultuurialane kõrgharidus. Praktika on osa programmist.⁷

Täiendkoolitused akadeemias on mahuga 160 tundi. Sihtauditooriumis ilma kogemusteta kultuurikeskuste töötajad. Teemad hõlmavad ürituste produtseerimist, kujundust, eelarvestamist, harrastuskunsti juhtimist, kogukonnatööd, koostööd elanikkonnaga jmt. Kaasatud on nii õppejõud kui teised professionaalid kultuurikeskustest, kes on ennast juba tõestanud. Toimuvad kohtades, et oleks kättesaadavad. Peamiselt korraldatakse zoomis, lisaks tehakse mõned külaskäigud kultuurikeskustesse. Ettevalmistamisel on kursus kogenud kultuurijuhtidele, mis sisaldab strateegilist planeerimist, personali küsimusi jmt.

---

⁵ Allikas ettekanne konverentsilt, Romas Matulis - Leedu Kultuurikeskuste Assotsiatsiooni president

⁶ Allikas ettekanne konverentsilt, Agnese Hermane - Läti Kultuuriakadeemia (LAC) sotsioloogia ja kultuurijuhtimise osakonna juhataja

⁷ Allikas ettekanne konverentsilt, Dina Čivle - LACi Läti Kultuurikolledži direktor

Lisaks toimuvad laiemalt huvilistele ja kultuuri professionaalidele ka temaatilised kursused. Näiteks marketing ja planeerimine, kultuurijuhtimise kursus, kus osalevad paljud kultuurikeskuste juhid regioonidest. Kursused on aktuaalsed ja huvi tuntakse palju.⁸

Eestis saab rakenduskõrghariduse tasemel õppida kultuurikorraldust Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias. Õpe kestab 4 aastat. Sellel ainulaadsel õppekaval on teadmised kultuuri tähtsusest ühiskonnas seotud praktiliste korraldusoskustega. Kultuurikorralduse bakalaureusekraad annab eneseteostuse võimalusi mitmel tasandil, alates tööst väiksemate kogukondadega kuni rahvusvahelise kaaluga ürituste korraldamiseni.

Magistritaseme õpe toimub nii Tartu Ülikoolis kui ka Teatri- ja Muusikaakadeemias.

Magistriõpe Tartu Ülikoolis on mõeldud kultuurialal töötavatele praktikutele, aga ka kultuurivaldkonda tööle asuda soovijatele, kes orienteeruvad kultuuris juba hästi, kuid vajavad lisateadmisi kultuuripoliitika ja -teooriate, ettevõtluse, õigusaktide ja juhtimise vallas. Õppekava pakub suurepäraseid võimalusi luua koostöövõrgustikke ja vahetada teadmisi teiste praktikutega, sest paindlik sessioonõpe sobib ka töötavatele inimestele.

Kaheaastane ingliskeelne kultuurikorralduse magistriõppekava Teatri- ja Muusikaakadeemias on loodud koostöös Estonian Business Schooliga. Rahvusvaheline õppekava on tudengikeskne ja praktilise suunitlusega, õppejõududeks on oma ala tipud üle Euroopa. Kultuurikorralduse magistriõpe pakub teooriat ja praktikat ühendavat uudset lähenemist töö käigus teadmiste kinnistamiseks ja oskuste omandamiseks inimestele, keda huvitab kunsti ja kultuuri ning muude ühiskonnaelu osade vahel ühenduste loomine.

Erinevatel teemadel täienduskoolitust pakutakse nii kõrgkoolide juures kui erakoolitusasutustes. Kultuuriasutuste töötajatele on üks olulisemaid tööalase täienduskoolituse pakkujaid Eesti Rahvakultuuri Keskus (ERK), kelle kursusest on välja kasvanud ka Eesti Rahvamajade Ühing. ERK pakub täienduskoolitust KOV rahvamajade/kultuurikeskuste töötajatele.

Läbi hooaja kestev „Kultuurikorraldaja täienduskursus“ on üks keskuse olulisemaid kursusi. Kursuse õppekava on üles ehitatud kultuurikorraldaja kutsestandardist lähtuvalt. Õpe toimub 2 päevaste kokkusaamistena 4 x aastas. Õppekava maht on 80 tundi, millest 64 tundi on auditoorset tööd, 16 tundi iseseisvat tööd. Kursuse lõpus esitleb osaleja rühmatööna või individuaalselt läbitöötatud kultuurisündmuse kontseptsiooni, selle sisu ja peamisi korraldusega seotud elemente. Kursusel omandatakse teadmised ja oskused, mis toetavad kohaliku omavalitsuse kultuurikorraldaja kutsealast arengut ja suuremate algatuste juhtimise kavandamist ning elluviimist. Õppekava teemade valik varieerub aastate lõikes, olenevalt koolitusvajaduse hindamise tulemustest ja ühiskonnas toimuvatest muutustest. Sellel hooajal on põhirõhk kultuuriorganisatsioonide ja -algatuste juhtimisel; sisuloomel, s.h. pärimuskultuuri kasutamisel sündmuskorraldusel; turundamisel, publikut puudutavate esinemiste ja neid toetavate visuaalsete materjalide loomisel; tööõigusel.

Lisaks toimuvad erinevates maakondades ja veebis nn võtmepädevuste lühikoolitused (näiteks tööõigus, dokumendihaldus rahvamajas, projektitöö, kommunikatsioon sotsiaalmeedias, suhtlemisoskused, eneseregulatsioon, tavad ja kombad jms). Nende korraldamisel on koolitusvajaduse väljaselgitamisest kuni koolituse läbiviimiseni oluline roll ERK maakondlikul võrgustikul.

2020 ja 2021 aastal kasvas koroonapandeemiaga veebipõhise õppe osakaal. See õigustab ennast lühikeste, kindla teemaga koolituste puhul (tööõigusega seonduv, dokumendihaldus jms) Rahvamajade/kultuurikeskuste töötajad eelistavad siiski kontaktõpet, kuna väga oluliseks peetakse omavahelist suhtlust. Populaarsed on ka kohtumised praktikutega ja väljasõidud erinevatesse omavalitsustesse/kultuurikeskustesse. Koolitus on osalejatele tasuta, enamasti maksab tööandja. Keskmise koolituspäeva maksumus on 50 eurot. Maakondades toimuvaid koolitusi toetavad omavalitsusliidud ja ka Kultuurkapital.

---

⁸ Allika ettekanne konverentsilt, Iiona Asare - LACi täiendõppekeskuse juhataja

Milline on kultuuritöötaja täienduskursusel õppija profiil: (kasutatud ERK koolitusosakonna andmeid 2010-2020) Kultuurikorraldaja kursusel õppijatel on pooltel kõrgem haridus, neist 72,4% töötab rahvamajas/kultuurikeskuses. Ametinimetuse direktor/juhataja on 51,1 %-l. Tegutsemisaeg valdkonnas on alla 3 a 46,4%, üle 15 a 18,7%. Naisi 92%, mehi 8%. Üle 50 aastaseid 50,6%, järgneb vanusegrupp 40-49 (27%). Õppijatest 32,8% on kollektiivi juhid ja 40,2 % osaleb ise mõnes harrastuskollektiivis. See näitab, et nad on ise aktiivsed kultuurikandjad.

2021. aastal kasvas kõrgharidusega õppijate osakaal (64,7%) ja vähenes nende osakaal, kes on töötanud pikalt, üle 15 aasta (11,8%).

Sügisel 2022 käivitasime uue õppevormi – kultuurikorraldajate õpikogukonna kokkusaamised. Tegemist on klubilises vormis toimuvate kohtumistega, kus kultuurikorralduse päevakajaliste teemade arutelu juhivad kultuurikorraldaja 7. taseme kutsega praktikud. See on mõnus ja üksteist toetav koostöövorm, et õppida üksteise tööpraktikast.

Eestis reguleerib täiskasvanute täienduskoolitust Täiskasvanute Koolituse Seadus Täienduskoolituse õppekava peab olema õpiväljundipõhine.⁹

Eesti Rahvamajade Ühing (ERMÜ) on kultuuritöötaja kutse andjana tegutsenud 10 aastat. Kutse andja valitakse konkursi teel. Kutse andmine on osa kutsesüsteemist Eestis, mis seob haridussüsteemi tööturuga ja aitab kaasa elukestvatele õppele.

Kutsete süsteem on inimese tööalase kompetentsuse hindamine. Selle aluseks on Euroopa kvalifikatsiooniraamistik EQF, mis aitab eri maade kvalifikatsioone vastastikku arusaadavamaks muuta, et inimene võiks sama ettevalmistusega töötada erinevates riikides.

Kutsesüsteemi eesmärgid on:

- aidata kaasa inimese kompetentsuse hindamisele ja tunnustamisele, olenemata sellest, kus ja kuidas on õppimine toimunud;
- muuta kutsed riigisiselt ja rahvusvaheliselt võrreldavaks;
- tööandjal on võimalus kutsesüsteemi abil oma töötajate oskusi hinnata ja tõsta.

Kutsesüsteemi toimimist reguleerib Kutseseadus (2008). Kutse süsteemi arendamise ja hoidmisega tegeleb riigi poolt loodud SA Kutsekoda.

Vastaval kutsel tegutsemiseks vajalikud kompetentsid (teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum) kirjeldab ära kutsestandard. See on dokument, mis vaadatakse läbi ja vajadusel täiendatakse iga viie aasta tagant.

Kultuuritöötajatel on kolm kutsetaset, kutse nimetus on kultuurikorraldaja, tase 4, tase 6 ja tase 7. Nimetusel *kultuurikorraldaja* on väga lai tähendus, varasemad kutsenimetused *kultuuritöötaja*, *kultuuritöö spetsialist* ja *kultuuritöö juht* avasid taseme sisu selgemalt. Kui 2023 hakkame kutsestandardit uuendama, oleks ehk mõistlik arutleda ka nimetuse üle.

Iga taseme eeltingimused kirjeldab ära Kutse andmise kord. Taotlemise eelduseks on viimase viie aasta jooksul läbitud 40 tundi täienduskoolitust ja piisav haridustase vastavalt taotletavale kutsetasemele.

Kutse tasemed on:

- kultuurikorraldaja, tase 4 korraldab ja koordineerib paikkonnas kultuuritegevust ja sündmusi; loob tegevusvõimalusi huviringidele; osaleb ühisprojektides ja teeb koostööd erinevate organisatsioonidega;
- kultuurikorraldaja, tase 6 võrreldes eelmisega ka juhib nimetatud kultuuritegevusi ja algatab projekte;
- kultuurikorraldaja, tase 7 lisaks eelnimetatule ka arendab kultuurivaldkonda, sh näiteks rahvusvahelisi koostööprojekte, festivale. Juhendab, nõustab ja arendab siseriikliku koostööd.

---

⁹ Allikas ettekanne konverentsilt, Urve Gromov – ERK koolitusosakonna juhataja

Sel aastal oleme alustanud õpikogukondade projektiga, kus oma kolleege juhendavad ja jagavad teadmisi 7. kutsetaseme omajad.

Kutse andmise taotlusvoorud toimuvad kaks korda aastas, dokumente saab esitada 15.apilliks ja 15.oktoobriks. Hindamine toimub kahes voorus. Dokumendivoorus esitatakse kirjalikud dokumendid ja portfoolio ning vestlusvoorud kohtub kutse taotleja hindamiskomisjoniga. Hindamiskomisjoni otsuse kinnitab kutsekomisjon, kuhu kuuluvad valdkonna spetsialistid ja eksperdid, mh töötajate ja tööandjate esindajad. Kümne aasta jooksul on väljastatud 100 kutsetunnistust, millest osad on juba taastaotlused. Kutse kehtib 5 aastat; alates 2022. aastast väljastatakse 7.tasemele kutse tähtajatult. 2023.aastal ootab ees kutsestandardi uuendamine.

Miks kutset taotlelda?

- Me teame paremini, kuidas meelitada õppima neid, kes juba töötavad.
- Kultuurikorraldaja kutse on alternatiiviks tööturule sisenemisel, kui inimesel puudub erialane akadeemiline haridus.
- Kultuuritöös algaja saab enesekindlust, päris paljud ERK täienduskoolitusel osalenutest, kes on vähem töötanud, taotlevad ka kutset.
- Kogenud kultuuritöötajad saavad kutse taotlemise käigus teha eneserefleksiooni. Portfooliot koostades kaardistavad nad oma tegevuse, sageli paneb neid imestama, et nad on teinud nii palju.
- Kutse omamine täna veel kultuuritöötajate palgas väga ei kajastu, kuid see protsess on arengus.
- Riik on välja töötanud LTP protsessis osalevate kollektiivi juhtide palgatoetuse ja sidunud selle kutse olemasoluga. Selle protsessi käigus hakkasid KOV ametnikud aru saama, mis on kutse, mida see näitab ja miks on see vajalik.
- Nüüd juba räägitakse, et kultuurikorralduse struktuurimuudatuste käigus hakatakse arvestama kutse olemasolu, et kultuurikeskuse töötajal oleks erialane haridus või kutse.
- Kutse tagab professionaalsuse ja toetab kultuuris tegutsejat.

ERMÜ seisab oma inimeste eest. Tahame, et KOV kultuuritöötaja oleks haritud, kompetentne ja enesekindel oma valdkonna esindaja, et ta silmad säraks, et ta tunneks oma väärtust, sest tema roll on väga tähtis.¹⁰

III osa: Balti riikide kultuurikeskuste rahastamismudel ja tasustamissüsteem

Leedus toimivad nii KOV kui muud kultuurikeskused. Muud on era ja riiklikud. Eelarve koosneb KOV eelarvest, riiklikest maksudest, projektitoetustest ja omateenitud rahast. Hästi toimib nn mitteformaalse hariduse korv, kus on 11 haridusministeeriumi akrediteeritud programmi, kus õpib 600 kooliealist noort. Igal aastal saadakse lapse kohta 18.- eurot. Kunstikollektiivid töötavad nendes lastele ja noortele mõeldud mitteformaalsetes programmides. Leedus 1-2% iga elaniku tuludest võib kultuuriasutustele kasutada. Kultuurkapitali programm on üle 3 miljoni. Uudne on moderniseerimise programm riigilt: Kultuuripassi programm, kus iga õpilane saab 15.- euro eest valida, kus osaleb. Kui kollektiiv on akrediteeritud, saab hariduse ja kontsertite jaoks raha ja kasutada kultuurilapassi vahendeid. Samas igal territooriumil on erinev süsteem. Peale hiljutist kultuurikeskuste süsteemi renoveerimist saab omatulu ise kasutada. Palkadel on baasosa ja muutlik osa. Saab kasutada seadmete soetamiseks toetust, millele kandideerida. Nüansse on palju. Seaduses võrdsustamine on aluseks, kuidas peab töötama ja suunduma seaduse järele. Professionaalne kunst on oluline, kuid harrastuskunst on üks peamistest tegevussuundadest. Leedu Rahvuslikust Kultuurikeskusest (nagu

---

¹⁰ Allikas ettekanne konverentsilt, **Reet Suurkask** – ERMÜ liige, kultuurikorraldaja kutse andmise koordinaator

Eestis ERK) saab toetust näiteks riiete ja muusikainstrumentide toetusteks. Samuti rahastatakse regionaalseid laulu- ja tantsupidusid.¹¹

Kõik Lätis tegutsevat 554 kultuurikeskust on asutatud KOVide poolt. Seaduses on ka eraomandis olevaid ja MTÜde kujul toimivaid asutusi. Kui KOVis on vajadus era maja järele, võib funktsioone delegeerida. Tasu üle KOVides otsustavad KOVid ise. Tänu tänavusele kultuurikeskuste seaduse jõustumisele jätkatakse kultuurikorralduse korrastamist. Harrastuskunsti kollektiivide tasustamine on probleemiks kõikjal. Palga määramine töötajatele seaduste alusel on riigis palju lihtsam kui KOVis. Ülekoormus kultuurikeskustes on seal, kus on väiksem töötajate arv, töötaja on nagu inimorkester. KOV ei soovi sageli mõista kultuuriküsimusi. Koosseisud muutuvad mitu korda. Noortel puudub soov ja tahe tulla tööle. Ei ole järjekorda. See on baltiriikide ühine mure. Puuduvad ka projektijuhtide oskused. Lätis on riiklike ja KOV institutsioonide töötasustamise seadus ehk ametikataloog. Seal on kirjas, milliseks tasud võivad kujuneda. Sihtrotatsiooniga on tasud kunstikollektiivide juhtidele KOVides, ka neile, mida on asutanud keegi muu peale KOVi.

Alates 01.07.23 jõustus uus kord, kuidas KOV asutustes tasu määratakse. Kultuurtöö juhid jt selle koodile vastavad ametid on registreeritud kood 40 all. Kultuuritöötajad on ühe suure süsteemi osa. Igas palgarühmas on omad numbrid nagu kunagine astmepalga süsteem, mis meilgi oli. Kehtestatud on miinimumtasu, keskpunkt ja maksimum. Normatiiv alles jõustus, kuid täna KOVides raha selleks, et seda miinimumi täita ei ole. Tuleb saavutada 2027. aasta jaanuariks. Juhid on mures, et selle eelarve põhjal seda miinimumi praegu ei saavutata. OVL juhataja tunnistab, et palkadega on keeruline, sh ka haridussektoris. Kui tundub, et palk ei ole õigesti määratud, saab pöörduda Riigikantseleisse. Palgametoodikat valmistasid ette riigikantselei töötajad. Põhikriteeriumiteks kuupalga määramisel on kogemus, tulemus, maht. Läti Rahvuslikus Kultuurikeskuses taheti ühtlustada palgad, kes nt tegelesid laulu- ja tantsupeoga, kuid keda kohandatakse erinevatele põhikriteeriumitele. See süsteem on terve kosmos. On alg ja põhikriteeriumid, milledele tuginetakse. Preemiat saab maksta kui raha jääb üle ainult seaduses sätestatud korras.

1,1 miljonit kantakse kollektiividele toetuseks. 90% on KOV kollektiivid ja 10% mitteriiklikud kollektiivid (firmad, õppeasutused). Baassumma 405 eurot ühele kollektiivile. Juhendajad leiavad, et see on alandavalt vähe. Miljon jagatakse kollektiivide vahel, kus nt tantsu jt ühise repertuaari kollektiivid saavad topelt, so 810 eurot. Seal võetakse maha riigimaksud. Toetust antakse 1 kord aastas. Arvestus on lähendatud miinimumpalgale. Kui see tõuseb, siis tõusevad summad. Kultuuriharidus kuulub hariduse juurde. Riik toetab kollektiivide juhte, kes peab osa võtma vähemat ühest üleriigiliste sündmuste vahelisest sündmusest. Kollektiivid peavad olema pidevalt tegutsevad. KOVid ja kollektiivide juhid ütlevad, et see tasu võimalus peab alles jääma ja mitte muuta. KOV jätab endale õiguse mitte alati seda raha jagada. Kellel on piisavalt suur palk, neid on alla 5 %.

Ministrite rahast mõned KOV id maksavad lisatasu. Teised panevad raha kokku ja maksavad kokku. Kooskõlastavad KOVidega nimekirjad, et saajad oleks õiged.¹²

Uue eelarvega võivad numbrid siiski muutuda. OVLis on 19 valda, milledes on turismi-, kino ja kultuuri- ja spordikeskused. Haldusreformi järgi töötasid välja arvestuse, kui palju peab olema kollektiive majas ja tõstsid kultuuritöötajate palkasid. KOVides juhatajaid enam ei ole, on sündmuste korraldajad-koordineerijad. Palgaarvestuse skeemi aluseks on 5 kategooriat.

Näiteks I kategooria:

- 1 kord aastas hindab komisjon ülevaatusel;
- töötasu 5,86 eur tunnis;
- 50% kontakttunnid;
- kokku 48 tundi, ei tohi teha vähem.

Projektide kirjutamine on reaalsuses suur vaev, kuid annab ka palju võimalusi asjade tegemiseks. Traditsiooniliste sündmuste rahastamist kaalutakse kolme aasta möötmes. Kultuur peab ennast

¹¹ Allikas ettekanne konverentsilt, esindaja Leedu Rahvuslikust Kultuurikeskusest

¹² Allikas ettekanne konverentsilt, Signe Pujāte - Läti Rahvusliku Kultuurikeskuse juhataja

kohandama vastavalt rahastamistele. Vaadatakse kohustused üle, et igaüks ei peaks kõigega tegelema.¹³

Eestis ei ole mitte ühtegi riiklikku kultuurikeskust, on mõned SAd ja MTÜd. Kultuurikeskused on KOV omad ja töötavad põhimääruste alusel. Finantsvahendid annab KOV. Eelarve koostatakse üldjuhul sügisel. Lisaks kasutatakse projektitoetuseid. Lisa saab küsida ka Kulkast, KUMist, ERKist.

5 aastat tagasi saadi riigi toetust kinoaparatuuri soetamist majadesse, kus vähegi oli võimekus olemas. Suurte elektrikulude maandamiseks on plaanis päikesepaneelide paigaldamine kultuuriasutustele. KOV on toeks suurte energiakulude maksmisel. Asutuste külastatavus ei ole covidi mõjust veel täiel määral taastunud.

Riigi kultuuritöötajatel on riigi poolt tagatud tasu. Haapsalu Kultuurikeskus näiteks on püüdnud seda järgida. Probleeme on noorte kultuuritöötajate leidmisega.

ERMÜ soov on siiski saada seadus rahvamajade toimimise toetamiseks. Tegeleme selle seadusega.

Kaasaegse kultuuri viimine väikestese kohtadesse on oluliselt aidanud kaasa piirkonna arengule. 31 aastat tagasi sai loodud Haapsalu linnagalerii. Kultuurikeskuses on tööl kuraator. Galeriil on väga hea maine. Rahvusvaheline graafilise disaini festival toimub üle aasta. Vaheaastatel on väljas maailma riikide kultuuriplakatite näitus. Lisaks toimib dzässiklubi koostöös Eesti dzässiliiduga. Rahvusvaheline filmifestival PÖFF on osaliselt Haapsalus. Seega elitaarne kultuur on väikelinnas pidevalt kättesaadav. Kultuuritöötaja motivatsiooniks on paindlik tööaja skeem. Inimese töö- ja vaba aega peab pühaks pidama. Peame pidama lugu inimese töö- ja puhkeajast.¹⁴

Sageli on kultuuritöö delegeeritud MTÜdele. Majas töötab 1 inimene, KOV annab palga. Majanduskulud ja tegevuskulud on projektipõhised. Ka kultuurikeskustes on palju kollektiive, kes tegutsevad MTÜdena. On KOVe, kes oma kollektiive väga tublisti toetavad, on tagatud palgakulu ja natuke tegevuskulu. Ruumide kasutamine on maapiirkondades tasuta. On ka muid näiteid, kus kollektiividelt küsitakse üüriraha ja inimesed peavad ise maksma. LTP protsessi kollektiividele annab tuge riigi poolt palgatoetuse meede. Juhendajal peab olema tööleping, kutsetunnistus, taotlejaks on tööandja. Selgitustööd tuleb teha palju. Paljud lepingud tuleb ümber vormistada. Kui õpetajale on ette nähtud puhkus, siis kollektiivi juhil peaks ka olema. Palju tuleb juurde küsida projektitoetustena. Seda jagavad: ERK, integratsiooni SA, EL toetused, Leader meetmed jm. Oleme muutunud kultuurielu korraldamisel liiga projektipõhiseks. Sageli tuleb ühe ürituse korraldamiseks kirjutada 4-5 projekti, mis on suur lisatöö.

Tsentraliseerimine ja töö optimeerimine on viinud majade ühtse juhtimise alla viimiseni. Seda siiski päris läbi mõtlemata ei tehta ja pikemas perspektiivis on sellest ka kasu. Sisuliselt töö seisma ei jää ja kogukonnad käivad koos.¹⁵

Ühisarutelul nenditi, et projektimajandus on küll toonud endaga palju bürokraatlikke jooni, kuid on ka sisulise töö jätkamiseks oluline. See on suure tõenäosusega kogu süsteemi tulevik. Kultuuritöötaja palk peaks täna olema põhiküsimus, kuna inimene on meie töös kõige tähtsam.

Leedus toimus kvalitatiivne hüpe peale seaduse vastuvõtmist, kui korrastati süsteemi. Kultuuriasutused pääsesid vabaks nn diskoteegiorganisaatori tiitlist. Kõrvuti õppeasutustega tuli ka uus suhtumine, et kultuuritöötajate palgad peavad olema võrdsed pedagoogide palkadega. KOVid arvestasid seda ja suurendasid kultuuritöötajate töötasusid väga palju, kuid erinevused on KOViti siiski veel väga suured. Leedus on vabasid töökohti igal pool. Kõige raskem on saada spetsialiste väikestesse linnadesse. Palju rändab välja ja sinna jäädakse harva paigale.

---

¹³ Allikas ettekanne konverentsilt, Krista Vindedze - Kultuurikeskuste Konsultatiivnõukogu juhatuse liige

¹⁴ Allikas ettekanne konverentsilt, Gülnar Murumägi – ERMÜ esinduskogu liige, Haapsalu kultuurikeskuse direktor

¹⁵ Allikas ettekanne konverentsilt, Anne Uttendorf – ERMÜ esinduskogu liige, ERK Ida-Virumaa rahvakultuurispetsialist

Lätis valitseb risk, et kultuuriasutuse kaotavad oma töötajad koolidele. Koolides puuduvad vabad töökohad, kuna palgad on kõrged ja motiveerivad.

Küsimusele, kas kultuurikeskuses töötada on prestiižne, anti saalist vaid jaatavad vastused. Oma elukohas tuntakse end ikka austatuna.

Kolme Balti riigi kultuurikeskuste/rahvamajade ühiste teemade käsitlemine annab väga hea ülevaate, kuidas erinevad kultuuripoliitilised otsused on riigiti kultuurielu arengut suunanud ning millised kitsaskohad on ilmnunud. Naabrite tegemistega kursis olek aitab näha suuremat tausta ja võimalusi koduste probleemide lahendamiseks.

LÖPP

Kirja pani Riin Kivinurm

Täiendused lisasid Eesti delegatsiooni liikmed.